

RATNO UMIJEĆE MONGOLA

Miroslav Goluža *

UDK: 94(517.3):355.4

Stručni rad

Primljeno: 30.VIII.2011.

Prihvaćeno: 25.I.2012.

Sažetak

U ovom je radu raščlambom mongolskog ratnog umijeća napravljena poveznica s problematikom manevarskog rata u Europi. Manevarski rat je u razmišljanjima vojnih teoretičara i zapovjednika bio i ostao stvar prijepora, nešto što stalno izaziva suprotstavljena mišljenja. U takvoj situaciji veliko je osvježenje podsjetiti se kako su, uglavnom nepismeni vojnici, prakticirali manevarski rat bez suvišnog teoretiziranja. Mongolska praksa masovnog terora u očima prosječnog čovjeka psihološki izobličuje pravu sliku o njihovu načinu ratovanja. Oni su, osim manevarske prednosti, bili superiorni i u psihološkom ratu od najviše razine planiranja pa do taktike tijekom bitke. Uvijek su nastojali izbaciti protivnika iz ravnoteže, bilo da je riječ o fizičkom ili o psihološkom manevru. Njima je bilo potpuno strano ratovanje koje se temelji na mehaničkom ponavljanju određenih manevara ili klasična bitka iscrpljivanja. Povijesni je paradoks da je njihov način ratovanja vodio više brige o smanjenju vlastitih žrtava, nego što je to slučaj kod većine vojski u XX. stoljeću. U suvremenim vojskama koje su prezasićene tehnologijom i vatrenom moći i gdje prijeti opasnost da taktika degenerira u ovladavanje određenim tehničkim znanjima i postupcima, mongolsko je ratno umijeće itekako aktualno.

Ključne riječi: psihološki rat, masovni teror, manevarski rat, mongolska taktika.

UVOD

U ovom se radu pod pojmom Mongoli¹ podrazumijeva konkretan azijski narod koji je kao hegemon stvorio široku koaliciju naroda koji su od vremena Džingis-kana² djelovali vojno i politički kao organizirana cjelina u XIII. i XIV. stoljeću. Budući da su Mongoli bili vodeći dio koalicije, zbog jednostavnosti, najprikladnije je koristiti se samo njihovim imenom prilikom analize borbenih djelovanja.

* Miroslav Goluža (miroslav.goluza@inet.hr) je diplomirao povijest i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radi kao nastavnik vojne povijesti na Hrvatskom vojnom učilištu „Petar Zrinski“ u Zagrebu.

¹ Među ostalim koalicija je uključivala Tatare i tursku skupina naroda.

² Džingis-kan, (1162.-1227.), osnivač mongolskog imperija.

Europski kroničari o Mongolima pišu sa strahom. Za njih su to nepoznati ljudi koji se pojavljuju neočekivano, nešto poput elementarne nepogode. Tako se u povijesnim udžbenicima redovito govori o „provali Tatara“ u istočnu Europu u XIII. stoljeću. Napadnuti su ih zapamtili po okrutnostima, a često su ih prikazivali kao božju kaznu za grešne/dekadentne narode. Isti autori ne daju objašnjenje zašto nije obratno, zašto oni nikada nisu iznenađeni? Kako to da se Mongoli nigdje ne brane na nekom utvrđenom prostoru u bici iscrpljivanja, nego su uvijek na otvorenom! Nameće se i logično pitanje kakvog smisla ima proučavati taktiku azijskih konjanika iz XIII. stoljeća u vrijeme visokomehaniziranih i informatiziranih vojski? Pa mongolski su zapovjednici bili u velikoj većini nepismeni, a oni pismeni se nisu nikada potrudili da svoje ratno umijeće pretoče u vojne priručnike i propisane postupke kako je to danas uobičajeno. Sve što znamo o njihovom načinu ratovanja potječe iz zapažanja stranaca. Iz navedenih primjera/bitaka bit će jasnije da je mongolski vojni genij itekako zanimljiv danas i da će to biti još dugo vremena, posebno kada je riječ o problematici manevarskog rata. Na tematici manevarskog rata moguće je napraviti poveznice sa suvremenom vojnom problematikom. Potrebno se samo psihološki osloboditi podsvjesnog animoziteta koji ima jedan prosječan Europljanin kada je riječ o narodu koji nema kulturu i civilizaciju prema našim mjerilima. Međutim, kada se makne ovaj negativni filter, u pozadini se ocrta jedna sjajna vojna tradicija po mnogočemu neprevladana do danas.

Važno je naglasiti da je mongolski način ratovanja važan i za našu nacionalnu povijest. Turci Osmanlije, kao najistočniji izdanak velike skupine turskih naroda, na naše su prostore donijeli dosta mongolskog kad je u pitanju vojna organizacija i način ratovanja. Tako je mongolsko–turska taktika sustavnog pustošenja izravno oblikovala etnički i politički reljef Hrvatske, a manevarski je rat na mongolski način ostao trajno povezan s najtežim hrvatskim vojnim porazom u bici na Krbavskom polju 1493. godine.

VRIJEDNOST MONGOLSKOG VOJNIKA

U jesen 1941. godine napredovanje njemačke vojske prema Moskvi bilo je najprije usporeno, a onda tijekom zime potpuno zaustavljeno. Prema pisanju generala Guderiana oštra je zima nanijela Nijemcima više gubitaka nego protivnička vatra. Kao da se ponovila sudbina francuske vojske iz 1812. godine. Mnogi povjesničari i vojni komentatori su od tada ponavljali da je nemoguće ovladati golemim euro-azijskim prostorom koji naseljava ruski narod. Tvrdnja je neutemeljena. Mongoli su 1237. godine pokrenuli zimsku kampanju i skršili otpor većine ruskih kneževina, a kada su proljetne temperature raskvasile zemlju i otežale pokret završili su borbena djelovanja. Pohod na Rusiju završili su ponovno u zimu 1240. godine (Chambers, 2001.:71-80). Ono što se pokazalo nemogućim za europske vojske, bilo je itekako moguće Mongolima!

Svaka ozbiljna vojna raščlamba mora poći od ocjene kvalitete vojnika. Ta vrijednost je najvažniji preduvjet da bi bilo koja vojska bila djelotvorna. Bez toga ne mogu

sposobni vojskovođe i politički organizatori napraviti uspješnu vojnu organizaciju. Iz navedenog pohoda je vidljivo da su Mongoli bili u stanju mobilizirati vojsku za uspješnu zimsku kampanju u surovim klimatskim uvjetima kontinentalne Rusije. Svoju izdržljivost Mongoli su prije toga demonstrirali i prelaskom pustinje Gobi tijekom prve kampanje na Kinu 1211. godine (Turnbull, 2004.:3). Ova dva pohoda su najbolji primjeri njihove fenomenalne izdržljivosti. Mongolski su ratnici bili fizički iznimno spremni, a njihove se logističke potrebe ne daju uopće usporediti s europskima.

Osim fizičke spremnosti Mongoli su ispunjavali i drugi važan preduvjet da bi bili borbeno djelotvorni. Europski putopisci naglašavaju njihovu izrazitu skromnost i poslušnost. Tako Giovanni di Piano³ piše: „Tatari – to jest Mongoli – najodaniji su ljudi na svijetu kada je riječ o odnosu prema svojim vođama, čak više nego što je to slučaj kod našeg (katoličkog) klera prema nadređenima. Oni imaju duboko poštovanje prema svojim vođama i nikada im ne lažu.“ (Turnbull, 2003a.:17) Isti autor naglašava njihovu disciplinu i spremnost na žrtve i tvrdi da je tijekom bitke svako povlačenje bez zapovijedi bilo kažnjavano smrću (Turnbull, 2003b.:49).

Iz navedenog je vidljivo da su Mongoli imali na raspolaganju prvoklasne vojnike. Od XIII. do XIV. stoljeća nije zabilježen nijedan slučaj pobune ili većeg otkazivanja poslušnosti na višim razinama zapovijedanja. Nasuprot Mongola bile su euroazijske u osnovi feudalne vojske koje su u manjoj ili većoj mjeri bile opterećene velikaškim rivalitetima što je vidno umanjivalo njihovu borbenu vrijednost.

IZVORIŠTE MONGOLSKOG NAČINA RATOVANJA

Džingis-kan je uspio nametnuti vojno i političko jedinstvo različitim narodima odozgo, a mongolski način ratovanja i njihova taktika su došli odozdo. Dakle, ne kao skup postupaka i pravila koje je smislio i nametnuo sposobni vojskovođa, nego su proizašli iz mongolskog načina života. Mongoli su nomadi. To znači da ne podižu klasična stalna naselja, a pogotovo utvrđena naselja. Drugo značajno obilježje jest da su kao nomadi stalno u pokretu i to kao konjanici. Nitko se nije bolje snalazio u sedlu od njih i oni su bili svjesni te prednosti. Osim toga nitko u vojnoj povijesti nije mogao biti učinkovit u gađanju s konja u pokretu, osim u popularnoj filmskoj industriji. Mongoli su bili toga svjesni i nisu im bili potrebni pisani taktički priručnici da bi iskoristili tu svoju prednost u ratu. Za razliku od Rimljana koji su imperij stvorili sa stajaćom profesionalnom vojskom koja se u osnovi sastojala samo od pješaka, Mongoli nemaju pješake niti stajaću profesionalnu vojsku. I tu je bit mongolskog vojničkog fenomena. Svi su Mongoli, kao punoljetni, fizički sposobni muškarci istodobno bili i vojnici. Prije nego što je Džingis-kan ujedinio različite nomadske narode/plemena, oni su bili u neprestanom stanju rata. Pljačkaški prepadi, odmazde i otmice su bili uobičajena pojava. I tu su mongolski ratnici dobivali pravu obuku, a rat je najbolja obuka svih vojnika. Političkim ujedinjenjem različitih nomadskih naroda Mongoli su uspjeli kanalizirati njihov militaristički naboj prema drugim narodima u Kini, južnoj

³ Giovanni di Pian del Carpine (1182.-1252.), najstariji europski izvor o Mongolima.

Aziji i istočnoj Europi. I dok su Rimljani svoju stajaću vojsku plaćali slično kao što je to uređeno u suvremenim vojskama, Mongoli su to riješili na jednostavniji način. Njihova plaća je bila dio ratnog plijena od poraženog protivnika, dakle po *učinku*.

Mongol je odrastao u društvu gdje su ratničke i virilne vrijednosti bile dominantne. Samo fizički nesposoban muškarac nije bio i vojnik, a sposoban muškarac koji ne želi podnositi ratne teškoće i žrtve bio je predmet poruge i sramote. Uz moralnu osudu, kazna za dezertere ili one koji se ne odazovu na vojni poziv bila je najstroža. Istina je da mongolsko društvo nije imalo kulturu mjerenu našim mjerilima, ali su imali itekako razvijenu kulturu rata (Van Creveld, 2008.:67-68). Indikativno je da u mongolskom jeziku tada nije postojala riječ vojnik. Riječi Mongol i muškarac bile su sinonim za vojnika i nije bilo potrebno stvarati posebnu odrednicu za ljude koji nose oružje.

Kada je u pitanju organizacija mongolske vojske, onda je to doista došlo odozgo i mora se pripisati organizacijskom geniju Džingis-kana. Dotadašnje klansko-plemenske vojske su od XIII. stoljeća ustrojene na decimalnom načelu. Tako je mongolska divizija (*tuman*)⁴ po ustroju imala 10.000 ljudi. Po istom su načelu bili rangirani i činovi. Bila je ustrojena i gardijska divizija *kashik*. Pripadnici su odabirani između plemenske aristokracije. Ta postrojba je bila svojevrsna stožerna škola gdje su se upoznivali i obučavali budući zapovjednici. Postrojbe su birale svoje zapovjednike do razine satnije. Na višim razinama zapovjednike je imenovao vrhovni zapovjednik između pripadnika gardijske divizije. Na taj su način njihove vojske imale čvrst zapovjedni lanac i organizaciju koja je bila superiorna većini njihovih protivnika.

Mongolske vojske od XIII. stoljeća imaju unificirano naoružanje i opremu. La-kooklopljeni konjanici bili su naoružani lukom, a za borbu izbliza jednom vrstom sablje. Teže oklopljeni konjanik je imao i koplje.

Kad nisu međusobno ratovali, Mongoli su se bavili lovom. I upravo primjeri iz lova najbolje pokazuju kako su se obučavali za rat. Njihove pripreme za zimski lov bile su jedna velika vojna vježba na terenu (Van Creveld, 2008.:70). Upotreba signalizacije, održavanje veze s krilnima, okruživanje i sužavanje kruga oko divljači, više je nalikovalo na vojnu vježbu nego na lov (Chambers, 2001.:60). Zanimljivo je da najznačajnija vojna tradicija manevarskog rata u Europi također ima svoje izvoriste u lovu. Nijemci su od XVIII. stoljeća imali postrojbe razine bojne koje su nosile naziv *lovačke*, a u Prvom i Drugom svjetskom ratu do razine divizije, *Jägerdivision* (Gudmundsson, 1995.:77-88) (Werhas, 2008.:74). Na njemačkoj *Jäger* tradiciji formirana je i finska vojska. I nije slučajnost da su Finci na sjajan način demonstrirali manevarski rat tijekom 1939./40. i 1941./44. u ratu sa SSSR-om.⁵

⁴ Divizija se dijelila na deset *minghana* po 1000 ljudi, *minghan* se dijelio na deset *jaguna* po 100 ljudi a *jagun* je činilo 10 *arbana*. Zapovjednici su imali na prsima prepoznatljiva obilježja čina.

⁵ Kada je riječ o taktici finske vojske, treba naglasiti da su tu najviše udjela imali časnici iz 27. kraljevske pruske lovačke bojne. Oni su kao finski dobrovoljci obučavani za vrijeme Prvog svjetskog rata u Njemačkoj kao *Königlich Preussisches Jägerbataillon Nr. 27*. Primjer je to spajanja njemačke i finske tradicija manevarskog rata. Finci su i bez Nijemaca vodili bitku okruženja i uništenja ruske vojske kod Joutselkä 1555. godine.

Mongolska logistika također ima izvorište u njihovu načinu života. Suvremene motorizirane vojske su izuzetno logistički zahtjevne. Opskrba gorivom i pričuvnim dijelovima čini ih veoma ranjivima. Osim toga upotreba zapaljivog goriva je sama po sebi problem. Pokreti mongolskih vojski nisu imali takvih problema. Bile su potpuno logistički samoodržive. Njihova „vozila“ nisu uopće nosila sa sobom spremnike goriva niti su njihovi zapovjednici strahovali od prekida opskrbe. Jednostavno, mongolski konji su se hranili u pokretu ispašom, čak i zimi. Njihove vojske nisu sa sobom nosile stočnu hranu. Ako se uzme u obzir da su svladavali prostore od dalekog istoka pa do Poljske i Ugarske, onda se može zaključiti da je manevarski rat na takav način predstavljao jedinstven logistički fenomen u vojnoj povijesti.⁶

Možemo zaključiti da je mongolska taktika proistekla iz njihova načina života, ali da je na tu osnovu dograđena i obuka i vojna organizacija potrebna za operativno ratovanje.

PSIHOLOŠKI RAT

U početku pohoda na Rusiju, poslije zauzimanja grada Rjazana 1237. godine, uslijedilo je najbrutalnije uništavanje grada, ubijanje civila i ratnih zarobljenika, kombinirano s masovnim silovanjem. U sveopćem orgijanju Mongoli su ipak sačuvali život manjem broju zarobljenika i pustili ih da idu kamo žele. Isto tako i u slučajevima kada nisu pokazivali milost, uvijek je jedan manji broj stanovnika zauzetog grada preživljavao. Preživjeli su poslije nehotice poslužili Mongolima kao izvanredno sredstvo za širenje masovne panike. Tako stvorena panika među civilima često se prenosila i na vojsku. Panika među civilima poprimila je takve razmjere da je braniteljima ruskog grada Vladimira u veljači 1238. godine bilo nemoguće organizirano braniti grad (Chambers 2001.:73-74).

Praksa okrutnog i sustavnog ubijanja civila i uništavanja svih njihovih sredstava za život na prvi pogled izgleda iracionalna. Takva praksa je bez sumnje pokazatelj krajnje sirove i okrutne prirode Mongola. Oni su rat instinktivno shvaćali kao totalni rat. Budući da ovaj rad nema za cilj moralizirati o totalnom ratu, treba potražiti njegovu racionalnu sastavnicu. Uostalom Mongoli nisu ni prvi ni zadnji koji su smatrali da je masovni teror prihvatljiv. Sličnih primjera ima sve do kraja XX. stoljeća. Za Mongole je bilo normalno da mogu upotrijebiti sva sredstva kako bi se nametnula volja protivniku. Dakako tome se može dosta prigovoriti, ali je bila neupitna njihova iskrenost i jednostavnost. Oni nisu nikada pokušavali opravdavati masovni teror ne-

⁶ U popularnoj literaturi se često pretjeruje kada se piše o brzini mongolskih pokreta. Budući da su njihovi konjanici imali po više konja u pričuvi i nisu nosili sa sobom stočnu hranu, brzina njihova kretanja je bila dosta ograničena ispašom. Istina je da su Mongoli mogli u provedbi borbenih djelovanja, zahvaljujući izdržljivosti i pričuvi odmornih konja, postići brzinu koja je potpuno zbunjivala protivnika. Ta brzina bi zbunila i današnje zapovjednike kada bi se radilo o manje prohodnom terenu za motorna vozila.

kim višim ciljevima. Njima je bilo potpuno strano nametanje nekakvih univerzalnih, pobjedničkih rješenja poraženoj strani. Poslije erupcije masovnog terora Mongoli su, kao pobjednici, pokazivali potpunu toleranciju prema različitim religijama i običajima. Onog časa kada je protivnik priznao vlast njihova kana, prihvatio nametnute materijalne i vojne obveze, mogao je zadržati svoj način života. Masovni teror kod Mongola nije bio nekakva nekontrolirana iracionalna sila kako to prikazuju europski kroničari, nego je bio izravno u funkciji ratnog napora i prestajao je onoga časa kada je postignut ratni cilj.

Kada govorimo o ovom aspektu mongolskog ratovanja, treba imati na umu da su Mongoli bili jedna manjina na velikim euroazijskim prostorima. Oni nisu imali dovoljno ljudi da bi imali fizički nadzor nad tim prostorima na način klasične okupacije. Bilo je nemoguće da budu jaki na svakom mjestu istodobno. Mongoli su se držali načela da protivnika treba vojnički napadati koncentrirano, a veliku vojnu prazninu koja je na taj način nastajala trebao je psihološki popuniti masovni teror. Nisu mogli dopustiti da u svojoj pozadini imaju potencijalne protivnike koji bi digli glavu čim prođe glavni udar. Zbog toga je poraz protivnika morao biti totalan, on se morao usjeći u sjećanje ljudi tako snažno da nikome više nije padalo na pamet organizirati vojni otpor osvajačima.

Da tu ima racionalnog, pokazuje i mongolska praksa prema protivnicima koji su prihvatili njihovu političku i vojnu supremaciju. Katastrofa Rzjanske Kneževine mogla je biti izbjegnuta da je političko vodstvo prihvatilo početne mongolske zahtjeve. Upravo na tom primjeru je vidljivo kako su ti zahtjevi bili umjereni. Rzjan je trebao izdvojiti godišnji porez koji je iznosio jednu desetinu od imutka i logistički poduprijeti mongolske vojne napore (Chambers, 2001.:72). Gradovi i države koji bi formalno priznali vrhovnu vlast mongolskog kana mogli su u tom slučaju biti sigurni i nisu morali izdvajati uobičajeno velika sredstva za česte ratove sa susjedima. Bio je to svojevrsni *pax mongolica*.

MANEVARSKI RAT NA MONGOLSKI NAČIN

Manevarski rat kakav su vodili Nijemci u početku Drugoga svjetskog rata ne prestaje zaokupljati maštu vojnih historičara i teoretičara. Površni komentatori sve objašnjavaju tehnologijom, i tvrde da su tehničke inovacije omogućile Nijemcima polučiti pobjedu ili postići vojnu prevagu tijekom pohoda ili bitke u vremenu do tjedan dana. Brzi uspjesi se pokušavaju objasniti nabrojanjem tehničkih podataka i vrstom manevra. U ovom se tekstu pod pojmom manevarski rat označava prije svega „manevarsko mišljenje“, jedan poseban mentalno-intelektualni sklop koji je tipičan za zapovjednike određene vojske. Kanadski vojni teoretičar pukovnik Chuck Oliviero s pravom ističe da je manevarski rat prije svega stanje duha, način razmišljanja, jedna posebna filozofija ratovanja koja podrazumijeva i fleksibilan sustav zapovijedanja, a tehnika manevriranja je samo njegova manifestacija, njegov najvidljiviji izraz (Oliviero, 1999.:140-141). Najbolji primjer za to možemo pronaći u mongolskom ratnom umijeću. Riječ je o vojsci koja nije imala na raspolaganju

tehnološka sredstva niti vatrenu moć kakvu su imale vojske u XX. stoljeću, a ipak su sjajno demonstrirali manevarski rat, što je i bilo glavno obilježje mongolskog ratnog umijeća. Treba uvijek imati na umu da je manevarski rat dosta zahtjevno umijeće, pa ga je mali broj vojski primjenjivao u praksi.

Jedan od razloga zašto su vojni planeri u Europi poslije Prvoga svjetskog rata, uključujući i njemačku vojsku, bili suzdržani u upotrebi samostalnih tenkovskih postrojbi imao je svoje racionalno utemeljenje. Njihove su vojske bile u većini pješačke formacije, pješak nije mogao pratiti tempo motorizirano-oklopne postrojbe. Treba samo detaljnije pogledati kakva je silna trvenja unutar njemačkog zapovjedništva izazvalo brzo napredovanje Guderianova oklopnog korpusa tijekom napada na Francusku 1940.⁷ godine. Mongoli su u XIII. stoljeću riješili ovaj problem tako što su sve njihove postrojbe bile konjičke, a to znači brzopokretne. U njihovoj vojsci nije postojala pješačka sastavnica koja bi na bilo koji način usporavala ili komplicirala tempo manevriranja.

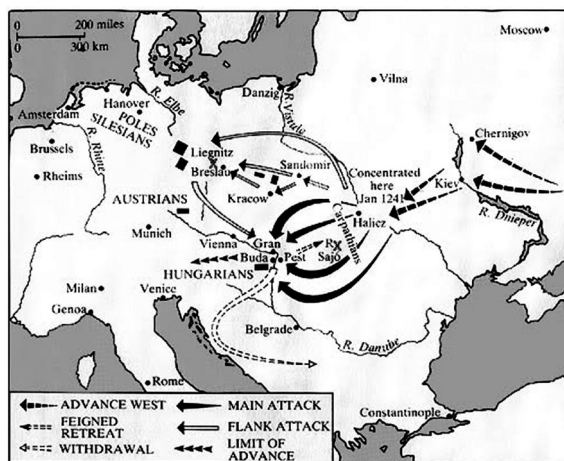
Prilikom analize mongolske taktike pada u oči činjenica koja ih bitno razlikuje od protivnika: vojske sjedilačkih naroda instinktivno traže zaklon u utvrđenom gradu ili zaštitu neke prirodne prepreke. Isto tako njihovo vojno planiranje traži utočište u već prokušanim obrascima, a njihova taktika je lišena mašte. Oni su očekivali da će protivnik prihvatiti bitku na način kako se oni pripremaju. Europskim vitezovima tog vremena nije nedostajalo hrabrosti. Problem je bio u tome što su imali za protivnika vojsku čiji se zapovjednici ne ponašaju po uhodanim pravilima viteških turnira i koji su svaki put priredili neko iznenađenje koje Europljani nisu registrirali kao dio svog obrasca. Za europsku vitešku tradiciju bilo je iznenađenje kada su ustanovili da Mongoli uopće nisu zainteresirani prihvatiti izazov dvoboja prije bitke. Njih nije zanimao psihološki učinak dvoboja, ali su se uvijek trudili psihološki izmanevrirati protivnika prije i tijekom bitke. Osim okoštale taktike, mongolski su protivnici u Europi XIII. stoljeća imali još jedan nedostatak. Njihove vojske su bile više-manje velikaške koalicije. Njihov je zapovjedni lanac bio labav i podložan političkim rivalitetima. Vrhovni zapovjednik nije osobno birao podređene, nego su to oni postajali po automatizmu svog položaja u feudalnoj hijerarhiji.

Za razliku od protivnika, Mongoli se bolje osjećaju na otvorenom, njima ne trebaju zidovi da bi ih štitili prilikom kampiranja. U proljeće 1237. poslije uspješnog zimskog pohoda na ruske kneževine oni se spuštaju na jug u donske stepe kako bi se odmorili i pripremili za nastavak pohoda. Dakako, oni nisu toliko bahati da misle kako ih nitko ne može ugroziti. Svoju sigurnost na otvorenom prostoru prilikom kampiranja ili tijekom vojnog pohoda duboko u protivničkoj pozadini oni nalaze u dobro organiziranim izviđačima koji neprestano pokrivaju prostor desetinama kilometara ukруг glavne postrojbe. Ovome treba dodati i brze tekljice i sustav signaliziranja.

⁷ U njemačkom napadu na Francusku 10. svibnja 1940. godine Guderian je bio zapovjednik XIX. oklopnog korpusa koji je za deset dana izbio na obalu Kanala.

Planiranje i koordinacija

Ono što je u očima Europljana 1241. godine bila iznenadna „provala Tatara“, bio je zapravo temeljito pripremljen vojni pohod (Slika 1).

Slika 1: Mongolska invazija na Europu 1241. godine (Izvor: <http://forum.paradoxplaza.com/forum/showthread.php?458930-The-Last-Khanate>)

Njihovim snagama zapovijeda Batu-kan⁸ i one su podijeljene u četiri skupine. Glavnina nastupa u ugarsku ravnicu iz tri pravca, a jedan korpus je upućen prema Poljskoj sa zadaćom zaštite mongolskog desnog krila. Dakle, četiri vojne formacije djeluju odvojeno na prostoru koji se proteže stotine kilometara (Liddell,1996.:23). Koncentrično nastupanje mongolske glavnine prema Dunavu i Pešti neodoljivo podsjeća na Napoleonovo nastupanje u odvojenim kolonama u XIX. stoljeću. Razlika je jedino u tome što su mongolski pokreti bili mnogo brži! U ovoj kampanji Mongoli su demonstrirali manevarski rat na operativnoj i taktičkoj razini. Za njih je uobičajeno operirati u dubini protivnika, koordinacija pokreta je izuzetna, gotovo da bi im mogle pozavidjeti kasnije vojske čiji zapovjednici imaju na raspolaganju radiovezu i motorna vozila umjesto konja. Logično bi bilo da su napadnute vojske bile u prednosti kada su u pitanju informacije, uzimajući u obzir domaće stanovništvo i bolje poznavanje terena. Ali to nije bilo tako. U bici kod Liegnitza 1241. godine šleski vojvoda Henrik II. Pobožni⁹ izlazi s vojskom (25.000) kako bi se frontalno suprotstavio Mongolima. On je bio poražen u toj bici. Sada se može ispravno procijeniti da se tako ne bi dogodilo da je pričekao dok pristigne vojska kralja Vaclava¹⁰ (50.000). A on je bio

⁸ Batu-kan (1207.-1255.), unuk Džingis-kana, osnivač Zlatne horde.

⁹ Henrik II. Pobožni (1196.-1241.), šleski vojvoda, zapovijeda združenim poljsko-njemačko-češkim snagama u bici kod Liegnitza, danas Legnica.

¹⁰ Vaclav I. (1230.-1253), češki kralj.

udaljen svega dan hoda od mjesta bitke! Kada je riječ o njihovoj sjevernoj skupini, mongolski sustav komuniciranja na operativnoj razini bio je superioran. To je tim više važnije jer su mongolske snage u Poljskoj, njihovo desno krilo, bile slabije u odnosu na protivnike. Za razliku od Henrika Pobožnog, Mongoli vrlo dobro koordiniraju pokret dviju divizija. Tako napuštaju opsadu Breslaua¹¹ kako bi ujedinili snage za odlučujuću bitku kod Liegnitza 9. travnja 1241. godine. Ne samo da Poljaci, Nijemci i Česi ne mogu koordinirati svoje pokrete brzinom kojom to izvode Mongoli, oni ne znaju ni pravu snagu napadača. Poljaci su uvjereni da imaju posla s mnogo jačim snagama. Da bi ih podržali u tom uvjerenju, Mongoli primjenjuju prokušanu taktiku masovnog terora. Panika koju su na taj način stvarali išla je naprijed brže od njihovih konjanika. I što je važno spomenuti, taj psihološki rat nije koštao Mongole mnogo vremena niti truda, operaciju su obavljali sami protivnici o svom trošku i na svoju štetu. Možda je kroničar Vincent od Beauvaisa¹² najbolje objasnio značenje psihološkog rata kada je pripisao Batuu da je prije pohoda na istočnu Europu prinio žrtvu trojici demona: demonu *straha*, demonu *nepovjerenja* i demonu *nesloge*! (Chambers, 2001.:106) U pravilu Mongoli su se koristili tako stvorenom panikom da bi se povećao kaos, poljuljao borbeni moral i stvorila kod protivnika pogrešna predodžba o njihovoj realnoj vojnoj snazi. Tako je masovni teror bio izravno u funkciji ratnog napora. To dokazuje činjenica da je korišten selektivno. Njega su bili pošteđeni oni koji su izrazili spremnost na suradnju s napadačima.

Mongoli su u Poljskoj uspjeli tući odvojeno svoje protivnike. Njihova laka konjica je tijekom nasilnog izviđanja utvrdila da je vojska kojom zapovijeda Vaclav prejak. Budući da su se nalazili na podupirućem pravcu, oni izbjegavaju frontalni sukob s češkim kraljem, simuliraju svoj pokret prema zapadu, kako bi Vaclavova vojska bila što dalje od ugarske. Sjajnu seriju manevara završavaju tako da dvije divizije razbijaju u male skupine koje zaobilaze protivnika i spuštaju se odvojenim pravcima na jug u Ugarsku gdje se ponovno okupljaju i priključuju glavnini mongolskih snaga.

Mongolski pohodi su bili temeljito pripremani, posebno kada je riječ o oba-vještajnoj pripremi. Za razliku od suvremenih vojski, mongolsko planiranje je bilo umnogome pojednostavljeno budući da su njihove vojske bile logistički samoodržive. Pitanje je koliko je bilo moguće detaljno planirati pohod u uvjetima u kojima nisu postojale precizne topografske karte, kao niti današnja sredstva veze. Šteta je da ne postoje izravni dokumenti koji bi govorili o mongolskom planiranju, ali na osnovi opisa njihovih borbenih djelovanja isključeno je da bi oni primjenjivali detaljno, centralizirano planiranje pokreta po shemi faznih crta u zadanom vremenu. Njihovi zapovjednici su vrlo dobro znali što je njihova okvirna zadaća, ali su imali slobodu donositi samostalno odluke ne gubeći vrijeme u provedbi te zadaće. Ponašanje mongolskog lijevog krila u pohodu na Ugarsku to najbolje pokazuje. Iako brojčano slabiji oni su stalno imali inicijativu ne dopuštajući protivniku da se uveže.

¹¹ Povijesna je ironija da su stanovnici Breslaua (danas Wrocław) svoje spasenje pripisali providnosti, ali vojnički gledano providnost je više pomogla Mongolima jer su koncentrirali snage za bitku kod Liegnitza.

¹² Vincent od Beauvaisa (1190.-1264?), Francuz, dominikanac.

Lažno povlačenje

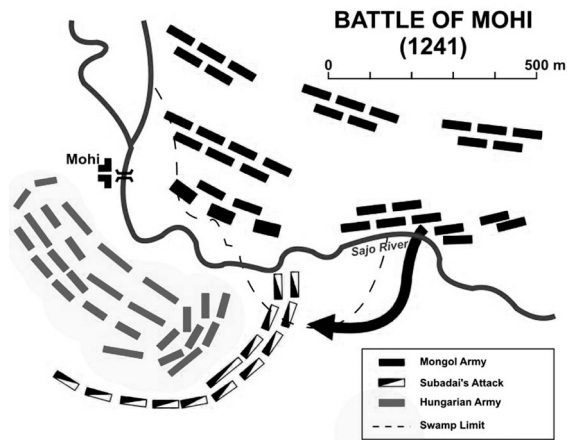
U pohodu na istočnu Europu Mongoli su sjajno pokazali svoje manevarske sposobnosti uključujući i njihov omiljeni manevar lažnog povlačenja, kako na taktičkoj tako i na operativnoj razini. Dokaz je to da su se Mongoli koristili psihološkim ratom tijekom napadnih djelovanja. Ali oni su se na još suptilniji način koristili psihologijom rata u povlačenju. Von Manstein¹³ u svojim memoarima ističe da je osjećanje pobjede na bojnopolju jedinstveno i ni s čim se ne može usporediti. Nešto od ovog osjećaja ima svaki zapovjednik kada vidi da se protivnik povlači ili bježi u rasulu. Taj prizor silno podiže borbeni moral i progon protivnika nameće se kao rješenje samo po sebi i teško mu je odoljeti. Upravo su s ovim osjećajem Mongoli manipulirali prilikom svoje omiljene taktike lažnog povlačenja. Oni su iskorištavali navedeni psihološki trenutak kod protivnika tako da su njegovo „napredovanje“ usmjeravali tamo gdje oni žele i onda bi se u protunapadu koristili svim oblicima manevara. Jedan oblik manevara nisu gotovo nikada mehanički primjenjivali a to je frontalni rat na mjestu i u vremenu po izboru protivnika. Takav rat sa sobom nosi velike žrtve i Mongolima je bio stran. Iznimke se mogu naći u taktici opsade utvrđenih položaja, ali i tu su bili iznimno fleksibilni. Povijesni je paradoks da su zapovjednici, koji su bili izrazito brutalni prema civilima i zarobljenicima protivnika, sve učinili kako bi manevarskim ratom smanjili vlastite žrtve i postupali humanije prema svojim vojnicima, humanije nego što su to radile vojske europskih država tijekom dva svjetska rata.

Činjenica da se nitko u povijesti ratovanja nije tako često koristio tom taktikom govori i o njezinu ishodištu. Ponovno treba naglasiti da taj manevar nije rezultat samo trenutačne inspiracije sposobnog zapovjednika niti postupanja prema naučnim procedurama. Njezino izvorište je u načinu razmišljanja Mongola, nešto što su dobili rođenjem i tijekom mladosti. Oni su manevarski rat vodili na dva načina. Prvi je podrazumijevao preuzimanje inicijative, iznenađenje i duboke prodore u pozadinu protivnika. Drugi se način temeljio na namjernom prepuštanju inicijative protivniku, a to je lažno povlačenje. Ovdje je iskorištavana prirodna psihološka potreba svakog vojnika da napreduje i da na bojnopolju vidi protivnika koji se povlači. Taktika lažnog povlačenja prepušta inicijativu protivniku koji ima iluziju da je pobjeda na vidiku. Takav su osjećaj sigurno imali Mađari kada se glavnina mongolske vojske počela krajem ožujka 1241. godine povlačiti s Dunava prema sjeveroistoku. Mađarskom vojskom zapovijeda osobno kralj Bela IV¹⁴. Njegova vojska „progoni“ napadače sve do rijeke Šajo¹⁵ (*Slika 2*).

¹³ Von Manstein (1887-1973.), njemački zapovjednik iz Drugoga svjetskog rata.

¹⁴ Ugarski kralj Bela IV. (1235.-1270.).

¹⁵ Rijeka Šajo je desna pritoka Tise u gornjem toku u blizini grada Mohi.

Slika 2: Bitka na rijeci Šajo 1241. godine (Izvor: <http://forum.paradoxplaza.com/forum/showthread.php?458930-The-Last-Khanate>)

Mađari se 10. travnja 1241. godine zaustavljaju kod vodene prepreke, formiraju logor u blizini mosta, površno izviđaju i čekaju novi dan. Ponašanje tipično za sjedi-lučke narode i vojske koje ne prakticiraju manevarski rat. U njihovim su očima rijeka Šajo i blokirani most solidna prepreka i razlog da se vojska odmara preko noći. Ali, mongolski generali su večer i noć iskoristili na drugi način. Oni su iskoristili noć za postavljanje improviziranog mosta na južnom toku rijeke Šajo! A novi dan su započeli napadom na očekivanom pravcu, preko mosta koji kontroliraju Mađari. I dok se mađarsko čelo okrenulo prema napadačima, mongolski general Subutaj¹⁶ priredio je potpuno iznenađenje kada se pojavio Mađarima iza leđa. Mađarski zapovjednici su ubrzo bili svjesni da su okruženi.

Iste godine Mongoli u Poljskoj primjenjuju lažno povlačenje na taktičkoj razini tijekom bitke kod Liegnitza. U ovom slučaju Mongoli su koristili dio snaga *mangudai* koji je imao zadaću isprovocirati protivničku glavninu i poslije se organizirano povlačiti. Šleski vojvoda je prihvatio mamac i uključio svoju konjicu protiv mongolskog isturenog odreda (Slika 3).

¹⁶ Subutaj (1176.-1248.), jedan od najsposobnijih mongolskih zapovjednika i uopće u vojnoj povijesti.

Slika 3: Mongolska laka konjica u akciji (Izvor: <http://www.figuren-modellbau.de/dba-army-154-mongols.html>)

Na taj je način razvukao svoje redove i njegovi bokovi su postali ranjivi. Njegovim vitezovima je izgledalo da progone protivnika, a kada su ustanovili da su se odvojili od svojih pješaka i da su okruženi, bilo je kasno. U ovoj bici Mongoli su imali osjetne gubitke. Može se pretpostaviti da bi to bio i njihov poraz da su protivnika napali frontalno. Umjesto toga oni su protivniku nametnuli bitku gdje je došla do izražaja njihova brzina i „vatrena nadmoć“ u gađanju iz daljine.

Kako bi povećali kaos bitke, Mongoli se koriste dimnom zavjesom s prodornim mirisom. Psihološki manevar su upotunili i maštovitim ubacivanjem „poljskog vojnika“ koji u odlučujućim trenucima bitke stvara paniku vičući svojim zemljacima „Bježite, bježite“ (Dlugosz).

I danas zapovjednici mogu mnogo naučiti iz ovog primjera. Posebno u vojskama koje su zasićene tehnologijom i gdje se taktika svela na tehniku otvaranja vatre i na mehaničku primjenu operativno-taktičkih postupaka.

Ovu taktiku primjenjuju mongolski generali Subutaj i Džebe u dvije velike bitke tijekom ekspedicije preko Gruzije, Kavkaza i na prostorima sjeverno od Azovskog mora. Bitka na rijeci Kalki¹⁷ najljepši je primjer lažnog povlačenja. Mongolsko povlačenje bilo je tim uvjerljivije jer su Rusi uspjeli slomiti otpor njihove zaštitnice koja je pokušala spriječiti ruski prelazak preko rijeke Dnjepar. Njihovo povlačenje je trajalo punih devet dana, a onda je za Ruse uslijedilo potpuno iznenađenje, protunapad. U ovom su slučaju Mongoli postigli dvije prednosti. Ruska vojska je bila više zamorena dugotrajnim pokretom i što je još važnije ruski zapovjednici su se potpuno prepustili osjećaju da progone ranjenu zvijer. Njihov poredak se potpuno poremetio i razvukao tako da su ih Mongoli u protuudaru mogli tući pojedinačno.

¹⁷ Rijeka Kalka je sjeverna pritoka u Azovsko more. Bitka se odigrala 1223. godine.

Iz navedenih primjera je vidljivo da su se mongolske postrojbe dobro snalazile podjednako u obadva manevra. Maksimalno su koristili svoju pokretljivost, izdržljivost i sposobnost gađanja na daljinu kao glavno oružje. Za njih su svi oblici borbenih djelovanja bili jedna cjelina, i oni su ih koristili ovisno o situaciji. Zajedničko im je to da Mongoli uvijek žele izmanevrirati protivnika, izbaciti ga nekako iz ravnoteže i zadati završni udarac sa što je moguće manje žrtava.

Činjenica da je Batu zaustavio povlačenje 10. travnja 1241. godine, samo dan poslije mongolske pobjede u bici kod Liegnitza, svjedoči o njihovoj izuzetnoj koordinaciji na operativnoj razini. Takva koordinacija mora biti rezultat i odgovarajuće obuke na višim razinama zapovijedanja. Tu nije dovoljan samo vojnički genij generala Subutaja i zapovjednika Batua, za realizaciju pohoda na istočnu Europu morao je postojati i učinkovit zapovjedni lanac.

Klasični primjer gdje je taktika lažnog povlačenja polučila spektakularan uspjeh jest bitka kod Kane.¹⁸ Ali ako se želi naći povijesna poveznica s tom mongolskom taktikom u novijoj povijesti, onda je za to najbolji primjer finska taktika tijekom bitke za Suomussalmi¹⁹ u prosincu 1939. godine u kojoj su Finci uspjeli uništiti dvije divizije Crvene armije. U ovoj su bici ulogu lake mongolske konjice koja zadaje bočne udare na istegnute kolone Crvene armije preuzele finske lake pješačke postrojbe na skijama (Juha Ilo). Nešto od te taktike lažnog povlačenja može se naći i u njemačkoj taktici elastične obrane po dubini u drugom dijelu Prvoga svjetskog rata. Budući da Nijemcima nije odgovarao rat iscrpljivanja i dugotrajna obrana prve crte pod svaku cijenu, počeli su umjesto toga formirati obranu po dubini gdje bi napadač poslije početnih uspjeha bio izložen bočnim udarima i gdje bi manevar malih postrojbi došao do izražaja. Početni otpor i suzdržanost prema novoj taktici unutar njemačke vojske govori o njezinoj složenosti u provedbi (Timoty, 1981.:11-21).

Hrvati su na svojoj koži mogli osjetiti što znači manevarski rat kada je ban Derenčin na Krbavskom polju 1493. godine prihvatio frontalnu bitku s Turcima. Hrvatski zapovjednik nije bio svjestan da ima pred sobom klasičan mongolski *mungdai* koji je imao zadaću isprovocirati borbu i organizirano odstupati dok Hrvati ne otkriju svoj bok i pozadinu. U odlučujućem trenutku Turci su postigli iznenađenje i napali s boka i potpuno okružili hrvatsku vojsku. Turske snage koje su čekale u zasjedi bile su raspoređene tijekom noći. Na ovom primjeru kao da se ponavljaju događaji iz prethodnih mongolskih bitaka. I dok je ban Derenčin proveo noć neaktivan i bez odgovarajućeg izviđanja i postrojio vojsku spreman na klasičnu frontalnu bitku, protivnik je noć iskoristio za prikrivanje odlučujućeg manevra. Bila je to klasična bitka uništenja, hrvatska Kana²⁰.

¹⁸ Kartaški vojskovođa Hanibal je 216. p.n.e. kod Kane započeo bitku s Rimljanima tako da je organizirano odstupao u svojoj sredini, da bi istodobno potpuno okružio i uništio rimsku vojsku.

¹⁹ Suomussalmi je grad u središnjoj Finskoj. U prvoj fazi bitke (8-30. XII. 1939.) Finci nisu mogli zadržati sovjetski napad na državnoj granici, vode borbe zadržavanja, a onda kada je protivnik duboko zašao u unutrašnjost, Finci su u seriji dobro organiziranih bočnih udara uništili napadača jačine dvije divizije.

²⁰ Mjesto u Italiji gdje je 216. p.n.e. kartaški vojskovođa Hanibal primijenio organizirano

Bitka na rijeci Šajo najbolje ilustrira mongolsku gipkost. Njihovo se višednevno povlačenje pretvorilo preko noći u potpuno okruživanje protivnika. Mongoli i poslije tako uspješna manevra izbjegavaju bitku iscrpljivanja i koriste se „psihološkim manevrom“ koji sada nudi „povlačenje“ protivniku. Budući da su znali da mađarsko zapovjedništvo nije homogeno, oni ostavljaju namjerno otvor u obruču kako bi mogli pobjeći oni koji se ne žele boriti. U svojoj je završnici to bila bitka uništenja čak i za one kojima je dana prilika za „povlačenje“. Ovaj manevar je još jedna uspješna psihološka manipulacija, ovaj put, s osjećajima tjeskobe i beznađa koji su karakteristični za branitelje koji se nalaze u okruženju. Razlika u odnosu na prvi primjer jest u tome što se sada protivniku kao logično rješenje nudi povlačenje. Posebno je bio djelotvoran u slučajevima nejedinstva u njegovim redovima.

I tijekom opsade Bukhare²¹ 1220. godine, Mongoli su također ostavili nepokriveni otvor braniteljima grada kako bi mogli pobjeći, da bi ih poslije sustigli i uništili u bici na otvorenom (Chambers, 2001.:12). Na ovaj način su Mongoli tukli odvojeno okružene protivnike. Jedan dio u bici na otvorenom gdje su bili superiorni, a drugi dio kao oslabljenu obranu u okruženom gradu ili logoru.

Postoje slučajevi gdje su se Mongoli koristili manevrom lažnog povlačenja prilikom opsade utvrđenog grada. Posebno je maštovit slučaj s opsadom kineskog grada Liao Yunga.²² Budući da je prvi mongolski napad na grad bio odbijen, mongolski general Džebe odlučio je na dva načina iskoristiti pozitivan psihološki naboj kod branitelja. Prvo, pustio je u opticaj glasine da se Mongoli moraju hitno povući. Drugo, u silnoj žurbi da se povuku Mongoli su ostavili velik dio plijena. Ako je netko od branitelja želio provjeriti povlače li se doista Mongoli, poslije dva dana uvjerio se da je doista tako, a poslije je uslijedila tipična civilna jagma za plijenom. Ali, Mongoli su se poslije dva dana isto tako brzo vratili kako su i otišli samo što se stanovnici Liao Yunga ovaj put nisu bavili organizacijom obrane, nego su se pretvorili u gomilu koja je bila potpuno zaokupljena preraspodjelom mongolskog plijena (Dupuy, 1969.:39). Na ovom se primjeru vidi sva intelektualna gipkost izvrsnog mongolskog generala kakav je bio Džebe. On je poslije prvog neuspjeha umjesto mehaničkog ponavljanja juriša na utvrđeni grad ili dugotrajne opsade, odlučio psihološki iskoristiti taj neuspjeh i zaigrati na slabu točku kod protivnika. Kinezi su se prepustili neorganiziranoj pljački. Takve stvari su se kod Mongola rijetko događale. Pljačka je kod njih počinjala tek kada je skršen vojnički otpor protivnika i to samo kada se za to izda zapovijed. Isto tako podjela plijena se vršila po *određenom ključu*.

povlačenje u sredini. Rimljani su to prihvatili, da bi se na kraju našli okruženi. Ova bitka se u vojnoj literaturi uzima kao primjer bitke uništenja *Kesselschlaht*.

²¹ Bukhara, grad u današnjem Uzbekistanu.

²² Grad sjeveroistočno od Pekinga. Opsada grada bila je dio kampanje na Kinu 1212. godine.

Sposobnost improviziranja

Budući da Mongoli nisu mogli niti htjeli detaljno planirati borbena djelovanja, njihovi su zapovjednici morali često improvizirati i donositi odluke u nejasnim i kaotičnim situacijama rata. Brojni primjeri pokazuju da su Mongoli bili ne samo bolji jahači nego su i mislili brže, bili su maštovitiji i bolje su se snalazili u tom kaosu.

Njihova sposobnost improvizacije vidljiva je i iz pohoda na Burmu gdje su se mongolski konjanici suočili s protivnikom koji se masovno koristio slonovima. Mongolski konji preplašili su se protivničkih slonova, pa su se konjanici jednostavno spustili na zemlju gdje je još više došla do izražaja njihova preciznost u gađanju na daljinu. Bitka se završila tako da su se burmanski slonovi izloženi neugodnim strelicama uspaničili, izmakli kontroli i pobjegli i na taj način potpuno poremetili borbeni poredak protivnika (Turnbull, 2003b:47).

Možda je u taktici opsade utvrđenih položaja najviše vidljiva mongolska elastičnost u planiranju i provedbi borbenih djelovanja. Kao nomadski narod koji nije imao razvijenu tehničku kulturu, Mongoli su posudili inženjeriju uglavnom od Kineza (Turnbull, 2004.:28-30). Ovdje treba naglasiti da njihove opsade nisu imale mnogo zajedničkog s tadašnjom sterilnom europskom taktikom koja se svodila samo na dugotrajno iscrpljivanje protivnika. Ako nisu mogli izvući protivnika na otvoreno, oni su mu uvijek tražili slabe točke u obrani. To su bile obično frakcije velikaša ili neodlučnost dijela branitelja da se bore do kraja. Ove bi slabe točke postajale veće pod utjecajem vala panike koji se širio oko mongolske vojske. Pustošenje okoline utvrđenih gradova imalo je za posljedicu, osim vala panike i izbjeglica, potpunu logističku i vojnu izolaciju. Ako bi utvrđeni grad bio prevelik zalogaj, Mongoli su jednostavno odustali od opsade. Takav je bio slučaj prilikom opsade Pekinga 1213. godine. Tom je prilikom Džingis-kan braniteljima ponudio skidanje opsade pod uvjetom da ispune određena materijalna potraživanja (Dupuy, 1969.:48). Ako je zauzimanje utvrđenog grada zahtijevalo prevelike gubitke, Mongoli su pribjegavali taktici psihološkog rata, tako što bi isturili sugrađane branitelja ispred prve crte.

Sposobnost improvizacije je posebno dolazila do izražaja prilikom svladavanja vodenih prepreka. Mada su Mongoli preferirali zimske uvjete, gdje su tlo i voda bili zamrznuti, oni su kako bi postigli iznenađenje, bili u stanju svladati preko noći nezamrznutu vodenu prepreku kao što je bila rijeka Šajo. U zimu 1226. godine Mongoli poslije lažnog povlačenja poduzimaju protunapad na kinesku vojsku na zaleđenoj Žutoj rijeci. Tom se prilikom koriste prednostima manevriranja nepotkovanih konja na ledu (Dupuy, 1969.:92).

Mongolske improvizacije obuhvaćaju i propagandno-psihološki rat. Poslije pobjede nad Mađarima na rijeci Šajo, Mongoli su se domogli pečata kraljevske kancelarije. Taj pečat rabe da bi potkrijepili „autentičnost“ svojih proklamacija. Poruke su bile upućene mađarskim seljacima kao apel da ostanu na svojim imanjima. Cilj je bio spriječiti Belu IV. da formira novu armiju. Kako bi destabilizirali mađarsko gospodarstvo, Mongoli odmah poslije bitke kuju i stavljaju u optjecaj bezvrijedan novac, koji je na sebi imao oznaku kraljevske kovaonice (Chambers, 2003.:104).

Možda jedna epizoda na početku karijere Džingis-kana najbolje oslikava mongolsku maštovitost i sposobnost improviziranja. Da bi se izborio za titulu Džingis-kana tj. vrhovnog kana, Temudžin se morao izboriti za hegemoniju unutar Mongolije. Pripremajući vojni pohod na Keraite²³, Temudžin se pobrinuo da protivniku budu dostavljene uvjerljive informacije o njegovoj smrti. Kereiti su spremno prihvatili takvu vijest, njihove vojne pripreme su zaustavljene i to je bila prilika za slavlje i opuštanje. I u ovom je slučaju pripremni psihološki manevar popraćen brzim fizičkim manevrom potpuno iznenadio protivnika (Dupuy, 1969.:13).

ZAKLJUČAK

Vjerojatno da danas nema čovjeka koji nešto znađe o europskoj vojnoj povijesti, a da mu nije poznat pojam Maginot linija. Manji broj zna da Nijemci nisu ni pokušali frontalno napasti taj sustav utvrđenja, nego su ga jednostavno zaobišli. Davno prije Francuza, Kinezi su pokušali naći zaštitu od Mongola gradeći svoju „Maginot liniju“ tj. Kineski zid. Obadva pokušaja su veoma slična. I Kinezi i Francuzi pokušali su se zaštititi od protivnika koji prakticira manevarski rat gradeći nepokretne objekte. Ti pokušaji nisu dali željene rezultate. Uložena sredstva i trud pokazali su se promašenima. Mongoli su u XIII. stoljeću našli slabe točke na Kineskom zidu, slično kao što su i Nijemci uradili 1940. godine kada su zaobišli Maginot liniju. Kinezi su bili u prednosti u odnosu na Mongole u pogledu naoružanja. Općenito je njihova tehnička kultura tada bila u vrhu, a ipak su vojnički bili potpuno inferiorni Mongolima. Ova kinesko-mongolska paralela, kao i slične druge, pokazuje da je strana koja primjenjuje manevarski rat, gipko planira i provodi borbena djelovanja, superiorna.

Mongolska praksa masovnog terora u očima prosječnog čovjeka psihološki izobličuje pravu sliku o njihovu načinu ratovanja. Oni su osim manevarske prednosti bili superiorni i u psihološkom ratu od najviše razine planiranja pa do taktike tijekom bitke. Uvijek su nastojali izbaciti protivnika iz ravnoteže, bilo da je riječ o fizičkom ili o psihološkom manevru. Njima je bilo potpuno strano ratovanje koje se temelji na mehaničkom ponavljanju određenih manevara ili klasična bitka iscrpljivanja. Povijesni je paradoks da je njihov način ratovanja vodio više brige o smanjenju vlastitih žrtava, nego što je to slučaj kod većine vojski u XX. stoljeću. Upravo takva vojna iskustva čine mongolski način ratovanja aktualnim i danas. Ta su iskustva bila predmet inspiracije za Liddell Harta. On je 1927. godine navodio kako su Mongoli, budući da su svi bili konjanici, uspješno riješili problem koordinacije različitih rodova vojske. Liddell je očekivao da će motorna vozila na gusjenicama i zrakoplovstvo u XX. stoljeću ponovno oživjeti mongolsku tradiciju manevarskog rata (Liddell, 1996.:32-33). Mongolsko ratno umijeće je zanimljivije ako se uzmu u obzir zasićenost vatrene moći u suvremenim vojskama i enormni ljudski gubici. Najjednostavniji opis mongolske taktike svodi se na sljedeće: navesti ili prisiliti protivnika da prihvati borbu u kojoj dolaze do izražaja njihove prednosti a protivničke slabosti. A prednosti su bile brzi-

²³ Keraiti, skupina klanova u mongolskom neposrednom susjedstvu.

na, bolje gađanje, veća izdržljivost, psihološka i vojnoorganizacijska koherentnost. Ovako postavljena taktika je danas itekako aktualna.

Za mongolski način ratovanja nije dovoljno samo imati dobro uvježbanu vojsku. U ovom slučaju zapovjednici na svim razinama moraju imati dosta mašte i intelektualne sposobnosti za donošenje brzih odluka u nejasnim i kaotičnim situacijama. Ovdje je riječ o umijeću koje se ne da naučiti kao skup pripremljenih rješenja. To je ujedno i razlog zašto i danas mali broj zapovjednika razmišlja manevarski i zašto je i dalje aktualno mongolsko ratno umijeće. Psihološki je otpor prema manevarskom razmišljanju izuzetno velik. Tome su najbolji primjer polemike koje na Zapadu na ovu temu traju posljednjih tridesetak godina (Lind, 1985., 2009.)

Mongoli su svoju vojnu superiornost demonstrirali u mnogo primjera, od Kine pa do istočne Europe. Važno je istaknuti kako su doživjeli prvi vojnički poraz u bici na otvorenom kod Ain Jaluta 1260. godine. Protivnici su im ovaj put bili egipatski Mameluci,²⁴ konjanici koji su također prakticirali manevarski rat. U toj bici Mongoli su prvi put našli protivnika koji je razmišljao „manevarski“, koji se nije skrivao iza velikih zidova, koji bio odlučan i koji im je suprotstavio pravu taktiku!

Ako zanemarimo odium koji izaziva masovni teror, mongolsko ratno umijeće ocrta se kao psihološki najsuptilnije. Ne samo da su bili superiorni svojim protivnicima u pogledu vojne organizacije, njihova gipkost i sposobnost improviziranja jest primjer na kojem se mogu inspirirati i suvremeni zapovjednici.

LITERATURA

- Crevelde, Martin L. van (2008.) *The Culture of War*. New York: Presidio Press. Str. 60, 67-68.
- Dlugosz, Jan *The Annales of Jan Dlugosz*. Dio teksta koji se odnosi na bitku kod Liegnitza. Dostupno na, http://www.allempires.com/article/index.php?q=battle_liegnitz (1. VI. 2011.)
- Dupuy, Trevor N. (1969.) *Genghis: Khan of Khans*. New York: Franklin Whatts, inc. Str. 13,39.
- Gudmundsson, Bruce I. (1995.) *Stormtroop Tactics*. London: Praeger. Str. 77-88.
- Chambers, James (2001.) *The Devil's Horsemen: The Mongol Invasion of Europe*. London: Phoenix Press. Str. 12, 71,72, 73-80, 73-74, 106, 154.
- Juha, Ilo *The Finnish Winter War 1939-1940*. Dostupno na, <http://www.feldgrau.com/wwar.html> (4. VII. 2011.)

²⁴ Mameluci, narod vjerojatno turskog podrijetla, vojna i politička kasta u Egiptu i nekim drugim arapskim zemljama od IX. do XIX. stoljeća.

- Liddell-Hart, Basil Henry (1996.) *Great Captains Unveiled*. New York: Da Capo Press. Str. 23, 32-33.
- Lind, William S. (1985.) *Maneuver Warfare Handbook*. Boulder: Westview Press.
- Lind, William S. (2009.) *The Price of bad Tactics* . Dostupno na, <http://www.military.com/opinion/0,15202,185670,00.html> (1. VI. 2011.)
- Oliviero, Chuck (1999.) „Response to Doctrine and Canada s Army-Seduction by Foreign Dogma: Coming to Terms with Who We Are“. *The Canadian Army Journal* 2(4):140.
- Rimbaud, Alfred Nicolas (1900.) *Russia*. Svezak I. New York: Collier. Str. 112-115.
- Timoty, Lupfer T. (1981.) *The Dynamics of Doctrine: The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War*. Fortleavenworth: Combat Studies Institute. Str. 11-21, 92.
- Turnbull, Stephen (2003a) *Genghis Khan and the Mongol Conquests 1190-1400*. New York: Routledge. Str. 17.
- Turnbull, Stephen (2003b) *Mongol Warrior 1200-1350*. Oxford (U.K.): Osprey Publishing Ltd. Str. 47, 49.
- Turnbull, Stephen (2004.) *The Mongols*. Oxford (U.K.): Osprey Publishing Ltd. Str. 3, 28-30.
- Werhas, Mario (2008.) „Ustroj divizijskih stožera Njemačke kopnene vojske u Drugom svjetskom ratu“. *Polemos* 11(2):74.

MONGOLS' ART OF WAR

Miroslav Goluža

Summary

This paper analyzes the Mongolian art of war building links with the problem of maneuvering the war in Europe. War of maneuver in the thinking of military theorists and commanders was and remains a matter of controversy, something that always provokes conflicting opinions. In such situation is a great refreshment to remind that, mostly illiterate soldiers practiced war of maneuver without undue theorizing. Mongolian practice of mass terror in the eyes of the average person psychologically distort the true picture of their mode of warfare. During the battle, besides the advantages of maneuver, they were superior in the psychological war of the highest levels of planning and tactics. They always tried to throw the opponent off balance, whether on physical or psychological maneuver. Mongolians have had a lack of knowledge of warfare based on the mechanical repetition of certain maneuvers or a classic battle exhaustion. The historical paradox is that their method of warfare led many to worry about reducing their own casualties, but it is the case in most armies of the twentieth century. In modern armies that are supersaturated with technology and firepower, and where the danger of degenerating tactics in mastering certain technical skills and procedures, Mongolian art of war is very actual.

Keywords: psychological war, mass terror, war of maneuver, Mongol tactics.

